

บทคัดย่อภาษาไทย

การวิจัยนี้เป็นหนึ่งในงานวิจัยภายใต้โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.) การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ สำนวจหมอพื้นบ้านรอบเขตพื้นที่เขื่อนน้ำพุง จังหวัดสกลนคร เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจาก หมอพื้นบ้าน ที่มีประสบการณ์ในการรักษามากกว่า 5 ปี สำนวจและเก็บข้อมูล 5 ครั้ง จากพื้นที่รอบ เขื่อนน้ำพุงเขตตำบลโคกภู ตำบลสร้างค้อ ตำบลหลุบเลา และตำบลกกปลาซิว รวบรวมได้จนข้อมูล อิ่มตัว ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 55 ราย จำแนกเป็นหมอพื้นบ้านเจ็ดประเภทคือ 1) หมอทรง (หมอ ลำผีฟ้า) 2) หมอสูตร หรือหมอพรหรือหมอสู่ขวัญหรือหมอพาม (พราหมณ์) 3) หมอเป่าหรือหมอจอด 4) หมอตำแย 5) หมอจ้ำ หรือขวัญจ้ำ 6) หมอสัก และ 7) หมอยาฮากไม้

หมอสมุนไพร ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักเป็นเกษตรกร ได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้สมุนไพร มาจากบรรพบุรุษ และส่วนใหญ่ไม่ได้จดบันทึกเป็นหลักฐาน มีเพียง 1 คน ที่จดบันทึกด้วยตนเอง และ อีก 2 คน ที่มีสมุดบันทึกใบลานสภาพเก่ามากที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ส่วนใหญ่หมอสมุนไพรใช้ หลักการจำและความคุ้นเคยกับป่า ทำให้รู้จักกับชนิดของสมุนไพรเป็นอย่างดี บางราย ผ่านการอบรม วิชาสมุนไพรหลักสูตรพิเศษ ระดับผู้นำเผยแพร่สมุนไพร จากมูลนิธิในโครงการพระราชดำริสวนป่า สมุนไพร สมาคมสมุนไพรแพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย และประกอบอาชีพเป็นหมอสมุนไพร ปลุก และขายสมุนไพร มีตำรายาสมุนไพร แหล่งที่มาของสมุนไพร ส่วนใหญ่ จะขึ้นไปเก็บที่อุทยานแห่งชาติภูพาน เพราะมีสมุนไพรจำนวนมากและครบทุกชนิด มากกว่าพื้นที่บริเวณเขื่อน ถึงแม้ว่าเขตอุทยาน แห่งชาติจะเป็นเขตหวงห้ามก็ตาม วิธีการรักษาด้วยสมุนไพร มีทั้งการต้มดื่ม การฝนทา อม โดยมีทั้งตัว ยาหลัก และเข้ายา ส่วนใหญ่จะไม่นิยมใช้เดี่ยวๆ ส่วนของสมุนไพรที่ใช้ สามารถใช้ได้ทุกส่วน เช่น ราก เมล็ด เปลือก ลำต้น (แก่น) ใบ ดอก จากการศึกษาพบสมุนไพร จำนวน 108 ชนิดในพื้นที่รอบเขื่อนน้ำ พุง

ข้อดีของการใช้การแพทย์แผนไทย คือ 1) เป็นการดูแลโดยองค์รวม ยกตัวอย่างการใช้สมุนไพร ในสถานพยาบาลที่ภาคอีสาน เป็นการดูแลโดยพระและอาสาสมัคร พยาบาลและแพทย์ ร่วมกับการใช้ สมุนไพร โดยใช้กำลังใจและจิตใจที่ดีเข้าร่วมการให้บริการแก่ผู้ป่วย 2) เป็นการรักษาที่เสียค่าใช้จ่ายน้อย ประหยัดงบประมาณ การเสียดุลของรัฐในการนำเข้ายา 3) หาได้ในท้องถิ่น ไม่จำเป็นต้องหาซื้อ และ 4) เป็นการรักษาตามธาตุมากกว่าตามระบบอวัยวะ

ข้อด้อยของการใช้การแพทย์แผนไทย คือ 1) รักษาโรคบางชนิด เช่น โรคหัวใจ โรคที่ต้องผ่าตัด ไล้ตั้ง หรืออุบัติเหตุ ฉุกเฉิน ไม่ได้ 2) โรคเรื้อรัง ร้ายแรง ที่พิสูจน์ไม่ได้ว่าใช้สมุนไพรรักษาได้ โรคสุนัขบ้า กัด บาดทะยัก 3) การนำมาใช้ ต้องถูกต้อง คือถูกต้อง ถูกต้อง ส่วน ถูกวิธี ถูกขนาด และถูกโรค บางชนิดเป็น ยาที่มีอันตราย 4) ประชาชนที่ด้อยโอกาสเข้าถึงความรู้ มักถูกหลอกลวงง่าย ในเรื่องสรรพคุณของยา แผนโบราณ ที่โฆษณาเกินความจริง

การแพทย์แผนไทยและยาสมุนไพร มีทั้งจุดแข็งและจุดเสี่ยง โดยจุดแข็งคือมีระบบสนับสนุน การแพทย์แผนไทย ด้วยการจัดตั้งสถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข มีการคุ้มครอง การอนุรักษ์ปกป้องและส่งเสริมสิทธิภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและสมุนไพร มีการใช้ความรู้ทาง วิทยาศาสตร์และงานวิจัยเพื่อผลักดันสมุนไพรไทยสู่มาตรฐานสากล

แนวโน้มของสมุนไพรไทยนั้น มีทั้งโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาและความเสี่ยงที่จะถูกทำลาย หรือละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาจากต่างชาติ คณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะคือ 1) ด้านการพัฒนาองค์ ความรู้ จากข้อจำกัดของการได้มาซึ่งความรู้เรื่องสมุนไพรซึ่งมาจากการบอกเล่าโดยผู้รู้ ไม่มีการจด บันทึกลง และไม่มีมีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ องค์ความรู้เรื่องสมุนไพรจึงอาจจะเบี่ยงเบน เลอะเลือนไป ตามกาลเวลา หน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นควรมีการรวบรวมทำเนียบหมอสุมไพรจัดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ เพื่อให้ทวนสอบความรู้เรื่องสมุนไพรซึ่งกันและกัน มีการจดบันทึกองค์ความรู้เป็นลายลักษณ์ อักษร และวางแผนการสืบต่อองค์ความรู้ให้ต่อเนื่อง 2) ด้านการควบคุมคุณภาพสมุนไพร หน่วยงาน ด้านการเกษตร ควรมีศึกษาและส่งเสริมการปลูกสมุนไพรหายาก เพื่อให้มีตัวยารักษาเพียงพอแก่การใช้งาน รวมทั้งควรมีการศึกษาองค์ประกอบ ขนาดของยาสมุนไพรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ 3) ด้านการวิจัย ควร ส่งเสริมการวิจัยทั้งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อศึกษาองค์ประกอบของสมุนไพร ขนาดยาเพื่อ การรักษา การแปรรูป พิษและภาวะแทรกซ้อนต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมการวิจัยด้านสังคมวิทยาและ มานุษยวิทยา ในเรื่องของความเชื่อและผลด้านจิตใจของการแพทย์แผนไทย และ 4) ด้านนโยบาย การมี ความตกลงร่วมมือระหว่างประเทศในอาเซียน ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศ อากาศและความเชื่อที่คล้ายกัน คือสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างแผนพื้นบ้าน/ทางเลือกกับแผนปัจจุบัน เริ่มจาก สิ่งที่ดีที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ ผ่านทางเวทีต่างๆทั้งด้านสถาบันการศึกษา ภาคประชาชน ท้องถิ่น ด้าน การเกษตร เน้นเป้าหมายร่วมของ 2 แผน คือการทำให้สุขภาพดี เน้นการส่งเสริมสุขภาพมากกว่าการมุ่ง รักษาเท่านั้น จัดสิทธิประโยชน์ด้านหลักประกันสุขภาพของประเทศให้ครอบคลุมทั้ง 2 แผน แสดง สาธารณชนให้เห็นความคุ้มค่าของแผนไทย/พื้นบ้าน/ทางเลือก รัฐบาลลดภาระงบประมาณประเทศ จากอิทธิพลของธุรกิจข้ามชาติด้านยา โดยการส่งเสริมแผนไทย/พื้นบ้าน/ทางเลือก วิธีสุขภาพที่ยั่งยืน มากกว่าการพึ่งพาการนำเข้ายาแผนปัจจุบัน

Abstract

This study is one of the studies of Plant Genetic Conservation Project under the Royal Initiation of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn (RSPG). This qualitative study aimed to survey traditional Thai healers living in northeastern part of Thailand, Num Pung Dam, Sakonnakorn Province. Data were collected from traditional Thai healers who had at least 5 years of experience. In depth interviews was a method used for this study. Data reached its saturation with 55 traditional Thai healers participating in this study. Data then were analyzed using content analysis. A qualitative data analysis revealed seven categories of traditional Thai healers including; 1) conjuror (mor song), 2) Thai blessing healer (mor sookwan), 3) blow healer (mor jod), 4) Midwife (mor dtam-yae), 5) Spiritual guide healer (mor jum), 6) tattoo healer (mor suk) , and 7) herbal healer (mor samunphrai).

Most of their main income came from agriculture. They reported that the ancestors passed on the knowledge for them. Most of the healers memorized the knowledge instead of record. Therefore, there was rarely evidence records found regarding detail of each treatment. However, only one (herbal healer) wrote down the knowledge himself, 2 had recorded textbook (herbal and Thai blessing healers) from ancestors. Two herbal healers took a special course in herbal medicine from the Institute of Thai Traditional Medicine, Ministry of Public Health. Only 1 herbal healer earned his main income from growing and selling herbs. All of herbal healers reported that herbs mostly could be found at Phu Phan National park more than at Dam area. Although it is prohibited to collect anything from the National park, they preferred to collect the herbs there. It is reported that herbs are a large part of alternative medicine that can be used to treat common conditions. Herbs can be used as primary remedies and combining remedies. Every part of herbs (leaves, roots, barks, heartwoods, berries, and petals) is used to produce medicines depending on type of medicine. Boiling, crushing, scraping, grinding are methods of utilization herbs. There were 108 types of herbs found in the current study.

The advantages of the use of traditional medicine in Thailand are: 1) it uses a holistic approach. For example, nurses, doctors, monks, volunteer incorporate herbs and blessing ceremony to treat patients' mind, spirit, and body, 2) the use of herbs

helps save cost of treatment, 3) there is need to buy because it is locally found, and 4) its treatment focuses on balancing 4 elements of human body (earth, air, water, and fire), rather than by organ system.

Disadvantages of traditional medicine in Thailand are: 1) certain diseases such as heart disease or accident that requires emergency are untreatable by herbs, 2) serious chronic diseases such as tetanus cannot be treated by herbs, 3) herbs must be used correctly (4Rs- right herb, right dose, right method, right disease), otherwise it can be harmful, 4) vulnerable people with poor education are simply believe in a falsely exaggerating of the herb.

There are strength of traditional medicine and herbs as well weakness. The institutional of Thai traditional medicine is the organization responsible for protecting, preserving, promoting Thailand's intellectual rights Thailand and herbal medicine. The institutional of Thai traditional medicine must support the use of herbs based on scientific knowledge and research in order to push the herb of Thailand to meet the international standards. The researchers therefore suggest that: 1) there should be an organization or group of people who collect data and systemically record and publicly share the knowledge, 2) Government agencies should encourage people to grow rare herbs in order to have sufficient herbs to use in future, 3) a study of component in each herb should be carried on by using modern technology, 3) research on sociology and anthropology are recommended using a qualitative method, 4) there should be an agreements among ASEAN countries to promote and share each other traditional knowledge through various occasions.